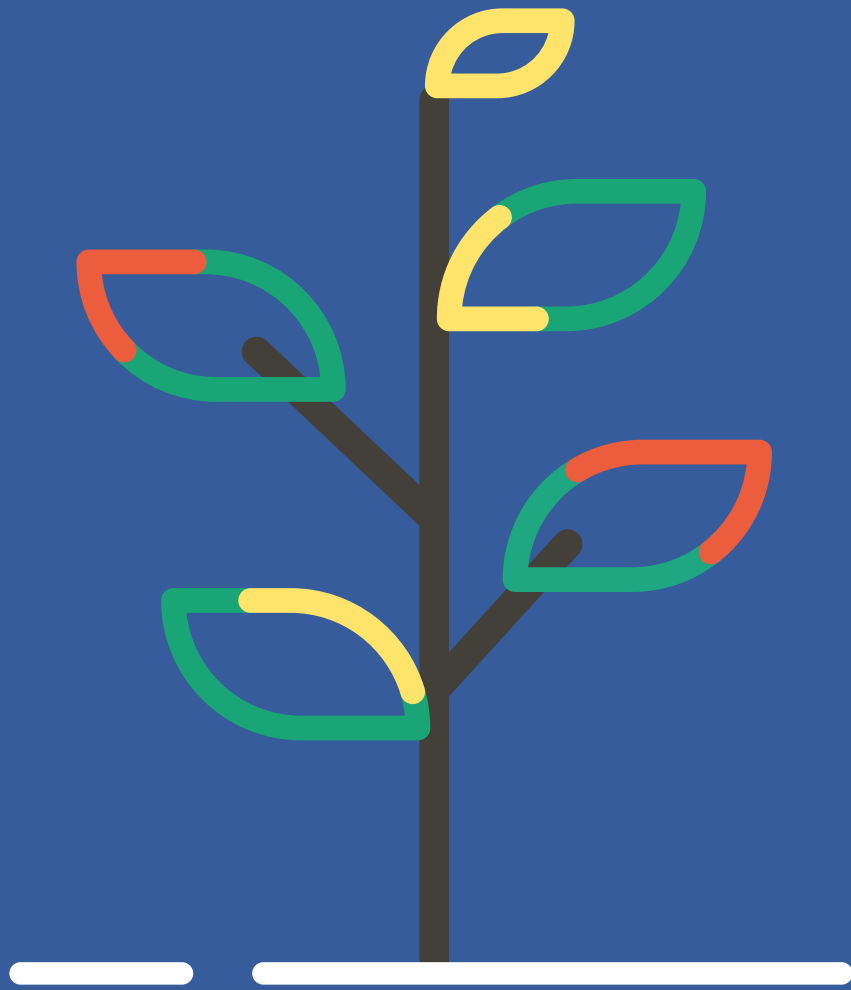

Voka Paper

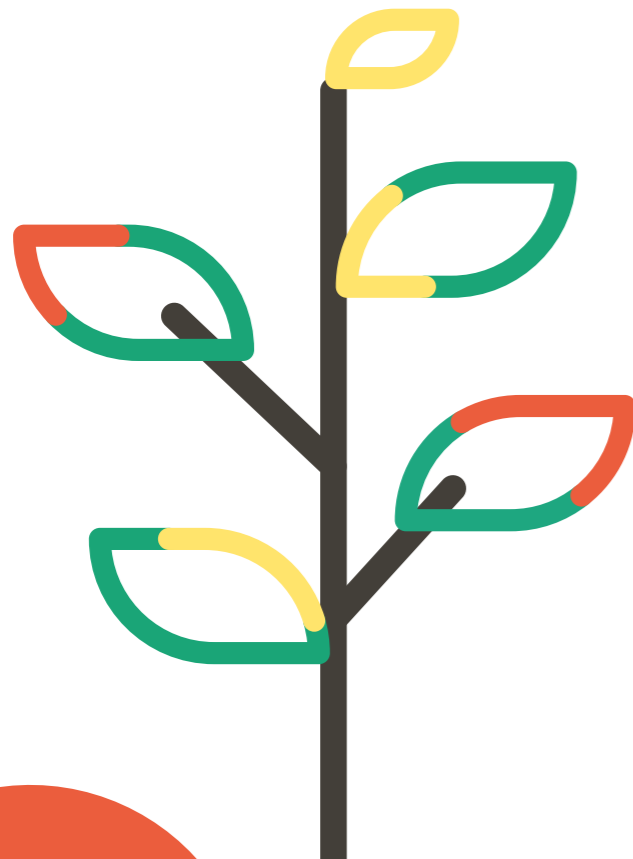
Naar meer gezonde en gedeelde groei

Waarom economische groei de sleutel
blijft naar meer welvaart en welzijn

Bart Van Craeynest

Naar meer gezonde en gedeelde groei

Waarom economische
groei de sleutel blijft
naar meer welvaart
en welzijn

Inhoud

- 3** DE ESSENTIE
- 5** INLEIDING
- 6** WAT IS ECONOMISCHE GROEI?
- 9** WAAROM IS ECONOMISCHE GROEI BELANGRIJK?
- 14** WELKE ECONOMISCHE GROEI?
- 21** RUIMTE VOOR VERBETERING
- 23** OVER PLAN SAMEN GROEIEN

Kom alles te weten over
Plan Samen Groeien op
www.voka.be/plansamengroeien

VOKA-KENNISCENTRUM

Frank Beckx | Directeur kennis- en lobbycentrum
Bart Van Craeynest | Hoofdeconoom
Sonja Teughels | Arbeidsmarkt
Helena Muyldermans | Sociaal recht en arbeidsmarkt
Jonas De Raeve | Ondernemingsrecht
Daan Aeyels | Welzijns- en gezondheidsbeleid
Goedele Sannen | Mobiliteit en logistiek
Katelijne Haspeslagh | Milieu en klimaat
Lorenzo Van de Pol | Klimaat en energie
Steven Betz | Ruimtelijke ordening en milieu
Karl Collaerts | Fiscaliteit en begroting
Johan Guldix | Innovatie en ondernemen
Gilles Suply | Manager Plan Samen Groeien
Dieter Somers | Digitale transformatie
Koen Van Diest | Bestuurszaken en staatshervorming
Maarten Libeer | Internationaal ondernemen

COLOFON

Eindredactie
Sandy Panis

Foto's
Dann en Shutterstock

Vormgeving
Capone

Druk
INNI Group, Heule

"Naar meer gezonde en gedeelde groei" is een brochure van Voka, Vlaams netwerk van ondernemingen. De overname of het citeren van tekst uit deze Voka Paper wordt aangemoedigd, mits bronvermelding.

voka

Structurele partner:

v/sdworx

Verantwoordelijke uitgever
Hans Maertens i.o.v. Voka vzw
Burgemeester Callewaertlaan 6
8810 Lichtervelde
info@voka.be - www.voka.be

WIE?

**BART
VAN CRAEYNEST**

Hoofdeconoom Voka

bart.van.craeynest@voka.be

Bart Van Craeynest volgt op het Voka-kenniscentrum dossiers op rond macro-economie en economisch beleid.

DE ESSENTIE

De idee van economische groei ligt de jongste jaren onder vuur. Vanuit de klimaatbetogingen, de 'degrowth'-beweging en extreemlinkse hoek klinkt alsmat luidere kritiek op ons huidige economische model gebaseerd op groei. Nochtans is gezonde en gedeelde groei de sleutel tot meer welvaart en welzijn voor iedereen.

Vlaanderen topregio tegen 2030

Volgens sommigen tonen de coronacrisis en de klimaatuitdaging duidelijk aan dat het economische groeiemodel niet (meer) werkt. 'Oneindige groei is niet mogelijk op een eindige planeet' is een vaak terugkerende slogan. Dat gaat voorbij aan de essentiële rol die economische groei speelt in onze samenleving, voor onze welvaart en ons welzijn. Bij Voka zijn we ervan overtuigd dat we niet af moeten van economische groei, maar dat we net volop moeten inzetten op sterkere groei, gedeelde en gezonde groei. Wij zien de coronacrisis als een kans om een nieuw elan op gang te brengen in Vlaanderen dat moet leiden tot meer

welvaart voor meer mensen, meer welzijn en uiteindelijk een sterkere samenleving. Daarom werken we aan het Plan Samen Groeien, een concreet plan om samen met allerlei stakeholders in onze samenleving van Vlaanderen tegen 2030 een absolute topregio te maken. Daarom stelden we ook een groeimonitor samen met ambitieuze doelstellingen. Aan de hand van zo'n 60 indicatoren meten we wat onze positie is ten opzichte van andere West-Europese landen, gaande van productiviteitsgroei over armoedecijfers tot gezondheid op het werk en circulair materiaalgebruik (voka.be/plansamengroeien/groeimonitor).

Economische groei blijft de sleutel

De kritiek dat economische groei schadelijke gevolgen kan hebben voor klimaat en milieu of voor de sociale verhoudingen binnen de samenleving is terecht. Maar daaruit concluderen dat we af moeten van ons huidige model gebaseerd op groei, gaat voorbij aan wat economische groei eigenlijk betekent voor onze samenleving.

**"In een wereld zonder
groei kunnen mensen of
bevolkingsgroepen er
enkel op vooruit gaan ten
koste van anderen."**

BART VAN CRAEYNEST

De geschiedenis van de mens is er een van duizenden jaren met een kleine, stagnerende wereldbevolking waarvan de overgrote meerderheid in extreme armoede leefde. Vandaag leven er meer mensen dan ooit en de overgrote meerderheid van hen heeft het beter dan ooit. En dat is in zeer grote mate te danken aan economische groei. Als we op wereldvlak die positieve trend waarmee honderden miljoenen mensen uit de extreme armoede geklauterd zijn willen doorzetten, dan is er verder economische groei nodig.

Meer nog, een wereld zonder groei dreigt al snel een drama te worden. »

Wil je weten hoe
hard Vlaanderen
nog kan groeien?
Volg onze
groeimonitor op
[www.voka.be/
plansamengroeien/
groeimonitor](http://www.voka.be/plansamengroeien/groeimonitor).

In een wereld zonder groei kunnen mensen of bevolkingsgroepen er enkel op vooruit gaan ten koste van anderen. Zo'n zero-sum game zou al snel tot conflicten leiden, wat doorheen de geschiedenis al resulteerde in allerlei desastreuze gevolgen.

Dichter bij huis is economische groei cruciaal om onze overheidsfinanciën en onze welvaartsstaat overeind te houden. Zonder groei kunnen we de huidige overheidsschuld niet blijven dragen, en hebben we geen schijn van kans om de impact van de vergrijzing op te vangen. Zonder groei zou onze hele welvaartsstaat er onderdoor gaan, met voor de hand liggende negatieve gevolgen voor het algemene welzijn en welvaart.

Naar meer gedeelde en gezonde groei

De focus moet niet liggen op het einde van de economische groei, maar eerder op welke groei we precies willen. Voor de duidelijkheid: economische groei is geen doel op zich, maar een instrument om de welvaart en het welzijn van zoveel mogelijk mensen te verbeteren. Dat impliceert dat het bevorderen van die economische groei ook moet gebeuren binnen een kader van bepaalde randvoorwaarden en doelstellingen, wat trouwens vandaag ook al gebeurt. Voor Voka moet de focus liggen op gedeelde en gezonde groei, waarbij gezond breed geïnterpreteerd moet worden. Gezonde groei gaat zowel over duurzaamheid, over houdbaarheid als over gezondheid.

Gedeelde groei impliceert dat de groei gericht moet zijn op zoveel mogelijk mensen. Concreet betekent dat dat armoede en ongelijkheid binnen de perken blijven en dat zoveel mogelijk mensen participeren in de economie en de samenleving. Wat armoede betreft, zit Vlaanderen al aan de Europese top, maar moet de lat nog hoger. Meer mensen meekrijgen op de arbeidsmarkt is daarbij een belangrijk element, in combinatie met beter gerichte steun voor wie het echt nodig heeft. In ruimere zin is een beter werkende arbeidsmarkt belangrijk om een brede basis uit te bouwen voor onze

“Economische groei is geen doel op zich, maar een instrument om de welvaart en het welzijn van zoveel mogelijk mensen te verbeteren.”

BART VAN CRAEYNST

welvaartsstaat. Zeker op dat vlak is er nog veel ruimte voor verbetering.

Gezonde groei moet breed gezien worden. Dat impliceert duurzame groei. Economische groei ging lange tijd gepaard met schade aan klimaat en milieu omdat daar onvoldoende rekening mee gehouden werd. Maar dat is snel aan het veranderen. Het economische model bijsturen om meer rekening te houden met die schadelijke neveneffecten is de beste en allicht enige realistische manier om de klimaatuitdaging aan te pakken. Er zijn al voorbeelden van hoe dat succesvol kan. Zo is de economische groei ook in België al ontkoppeld van de broeikasgasemissies. Die trend moet duidelijk nog versneld worden, we zijn er nog lang niet. Maar de richting is al duidelijk ingezet. En bedrijven spelen een cruciale rol in de transitie naar een echt duurzame samenleving.

Daarnaast moet gezonde groei ook houdbaar en gezond zijn. Dat betekent

dat groei gebaseerd op een wankel financiële basis of een groei die kunstmatig opgeblazen is, weinig zin heeft. Gezonde groei is uiteindelijk ook letterlijk te nemen. Dat gaat van gezondheid op het werk over een performant gezondheidssysteem tot een gezonde bevolking. Ook op dat vlak blijft er in Vlaanderen ruimte om beter te doen.

Samen groeien

Gedeelde en gezonde groei is de beste manier om onze welvaart en welzijn verder te versterken. Vlaanderen hoort al bij de meest welvarende regio's ter wereld. Maar die welvaart staat onder druk door verschillende uitdagingen, terwijl we net ook heel wat kansen laten liggen om nog beter te doen. Via het Plan Samen Groeien wil Voka samen met allerlei stakeholders in onze samenleving de weg uittekenen om van Vlaanderen een absolute topregio te maken. Daarvoor is niet minder groei nodig, maar net meer groei, gedeelde en gezonde groei. «

‘Weg met groei’, ‘We moeten naar een ander systeem, een dat níet gebaseerd is op economische groei’, ‘Geen oneindige groei op een oneindige planeet’, ... De idee van economische groei komt de jongste jaren meer en meer onder vuur. Op klimaatbetogingen duiken dit soort slogans stevast op, maar het gaat ook breder. Er is een hele ontgroeibeweging, waarvan de bekendste figuren vlot hun weg vinden in de media. En zelfs bepaalde politici lijken mee te stappen in (op z'n minst een deel van) dat discours.

Inleiding

Economische groei zou de oorzaak zijn van allerlei negatieve effecten, onder meer schade aan milieu en klimaat, sociale fenomenen als extreme ongelijkheid en armoede of persoonlijke problemen zoals stress en burn-outs. Die negatieve effecten zouden bovendien zwaarder doorwegen dan de 'eventuele' voordelen van economische groei. De conclusie is dan ook al snel dat we dringend af moeten van heel dat economische model dat gebaseerd is op groei.

Dat economische groei belangrijke negatieve effecten kan hebben, is uiteraard al lang gekend. Maar ook dat die negatieve effecten groter zouden kunnen zijn dan de positieve effecten is geen nieuw idee. Zo vormde het

verband tussen economische groei en milieuschade begin jaren 70 al de basis voor het rapport 'Grenzen aan de groei' van de Club van Rome. Dat soort ideeën verdween in de jaren 80 en 90 toch weer enigszins van het voorplan, maar de toenemende aandacht voor de klimaatuitdaging en de coronacrisis lijken die ideeën een nieuw elan gegeven te hebben. Voor sommigen is de coronacrisis een duidelijke illustratie van hoe ons huidige economische model niet (meer) werkt, terwijl anderen in het einde van de economische groei de oplossing zien voor alle milieu- en klimaatproblemen.

Deze analyses vertrekken doorgaans van zeer terechte bezorgdheden over ons economische model. Economische

groei kan belangrijke negatieve effecten hebben, waar zeker in het verleden al te vaak te weinig rekening mee gehouden werd. Het inperken en/of compenseren van die negatieve effecten is een continu aandachtspunt voor de economische wetenschap en voor onze beleidsmakers. Maar evengoed gaan deze analyses vaak uit van een karikaturaal beeld van wat economische groei eigenlijk is, minimaliseren of negeren ze de voordelen van economische groei en bieden ze zelden een realistisch alternatief voor het huidige

“De focus moet niet liggen op het einde van de economische groei, maar wel op wat voor economische groei we willen.”

economische model. Een wereld zonder economische groei zou ook allerlei schadelijke neveneffecten opleveren, en die zouden meer dan waarschijnlijk veel groter uitvallen dan de schadelijke neveneffecten van ons huidige model. De focus moet niet liggen op het einde van de economische groei, maar wel op wat voor economische groei we willen en hoe we de schadelijke effecten van het huidige model zoveel mogelijk kunnen wegwerken. «

Kritiek op het huidige economische model vertrekt vaak van de terechte kritiek op hoe we meestal economische groei meten, met name via het concept van het bruto binnenlands product (bbp). Dat is de economische indicator die het meest gebruikt wordt, en waaraan het meeste belang gehecht wordt, onder meer in de media en door beleidsmakers.

1. Wat is economische groei?

De stijging van het bbp wordt beschouwd als de economische groei, en volgens de critici is het huidige economische model er enkel op gericht om dat bbp te maximaliseren. Die interpretatie wijst evenwel een veel te groot belang toe aan dat concept van bruto binnenlands product, wat in essentie weinig meer is dan een krakkemikkig meetinstrument om de toestand van

onze economie, en bij uitbreiding van onze welvaart, op te volgen. Het is een praktisch instrument of benadering, maar zeker niet de definitie van onze economie, en al helemaal niet van onze welvaart.

Een krakkemikkig meetinstrument

Het bruto binnenlands product was oorspronkelijk bedoeld om in één cijfer te vatten hoe goed of slecht een land het economisch doet. Het bbp geeft de totale productie weer binnen een land over een bepaalde periode. Dat cijfer komt per definitie overeen met het totaal van alle inkomens die in dat land verdiend worden door individuen, bedrijven en overheden, en ook met het totaal van alle bestedingen, concreet de consumptie, de investeringen en de uit- en invoer. Via de productie, de inkomens en de bestedingen zijn er dus drie manieren om het bbp te berekenen, maar dat maakt die berekening nog niet makkelijker.

“Iedereen die een paar minuten nadenkt over de enorme complexiteit van onze economie zal al snel beseffen hoe onzinnig het eigenlijk is om dat te willen capteren in één cijfer.”

De waarde van de productie is vrij makkelijk te bepalen als het gaat om afgewerkte wagens die van de band rollen. Maar het wordt lastiger om de waarde van de ‘productie’ van acteurs, van onderwijzers, van marketinggoeroes of van politici (en inderdaad ook van economen) exact te berekenen. De berekening van het bbp wordt trouwens ook geregeld bijgestuurd. Zo wordt sinds 2014 zelfs de economische waarde van drugshandel en prostitutie mee in rekening gebracht.

Nog los van deze uitdagingen is er ook een groot aantal relevante zaken waar het bbp geen rekening mee houdt. Zo kan milieuschade pervers genoeg een positieve impact hebben op het bbp. De milieuschade die het productieproces genereert wordt niet opgenomen in het bbp, terwijl de productie die aan de basis ligt van die schade wel meegeteld wordt. Als er vervolgens nog eens (betaalde) inspanningen geleverd worden om die milieuschade op te ruimen, dan draagt ook dat positief bij tot het bbp. Indirect kan milieuschade wel een negatieve impact hebben als daardoor de oogsten minder opleveren, of als mensen daardoor ziek worden en minder productief zijn. Anderzijds wordt ook de behandeling van die ziekte meegeteld in het bbp. Een ander probleem is dat volgens het bbp de waarde van bepaalde activiteiten afhangt van wie ze uitvoert. Zo wordt bijvoorbeeld kinderopvang door oma's niet meegeteld, maar dezelfde kinderopvang in een crèche wel. De waarde van die opvang is voor de werkende ouders en voor het kind in beide gevallen zeer reëel.

De lijst met tekortkomingen van het concept bbp is lang en welbekend. Toch is het de belangrijkste indicator binnen de economie, en het is ook essentieel voor beleidsmakers. De

toename in het bbp is de economische groei waar onder meer politici zoveel belang aan hechten. En als het bbp daalt zitten we in een recessie. Ondanks al de tekortkomingen en de berekeningsproblemen wordt na elk kwartaal binnen een maand het bbp-cijfer in dat kwartaal voor het hele land gepubliceerd. En wordt er doorgaans veel aandacht besteed aan het feit of de groei van dat bbp een paar tienden van een procent hoger of lager uitkomt dan het voorgaande kwartaal. Naarmate er meer informatie beschikbaar komt, wordt dat economische groeicijfer achteraf trouwens meermaals herzien, waarbij de afwijkingen ten opzichte van de eerste raming aanzienlijk kunnen oplopen. Maar ondertussen had die eerste raming mogelijk al heel wat impact, bijvoorbeeld op beslissingen van bedrijfsleiders of op de initiatieven van beleidsmakers en politici. Sowieso krijgt het bbp veel te veel gewicht toebedeeld. Al te vaak wordt vergeten wat die indicator in

wezen is: een heel gebrekkige benadering van hoe een economie presteert. Iedereen die een paar minuten nadenkt over de enorme complexiteit van onze economie zal al snel beseffen hoe onzinnig het eigenlijk is om dat te willen capteren in één cijfer.

Economische groei is veel meer dan bbp

Hoe dan ook is het geen goed idee om de evaluatie van hoe de economie er nu eigenlijk voor staat te baseren op één indicator. In 1968 maakte de Amerikaanse politicus Robert Kennedy al duidelijk dat het bruto nationaal product (verwant aan het bruto binnenlands product) geen correcte weergave kon zijn van de welvaart van een land: “It measures neither our wit nor our courage, neither our wisdom nor our learning, neither our compassion nor our devotion to our country, it measures everything in short, except that which makes life worthwhile.” Het bbp is dus zeker geen synoniem voor onze economie of onze welvaart. En economische groei moet ook breder beschouwd worden dan louter de stijging van dat bbp.

Die bredere kijk op economische groei is trouwens al lang een realiteit in het beleid. In theorie zou bijvoorbeeld willekeurig gebouwen afbreken »

en die meteen terug opbouwen voor extra bbp zorgen, maar er is bij mijn weten geen enkele beleidsmaker die dat soort maatregelen voorstelt om de economische groei op te krikken. Veel belangrijker is dat ons idee van economische vooruitgang of van welvaart al veel langer rekening houdt met sociale of groene overwegingen die op zich niet noodzakelijk een rechtstreekse impact hebben op het bbp. De kritiek dat dat nog te weinig gebeurt, of dat de bijsturing in die richting veel te traag verloopt, kan zeker terecht zijn, maar dat ons economische model vandaag helemaal geen rekening houdt met dat soort overwegingen klopt duidelijk niet.

Het bbp is vooral een praktisch, maar onvolmaakt meetinstrument dat een indicatie geeft van hoe de economie draait. Om een echt beeld te krijgen van economische vooruitgang of van de ontwikkeling van de welvaart in een land moet een breed gamma aan indicatoren in rekening gebracht worden. Dat soort bredere indices bestaat al. Zo bereikten de VN in 2015 een overeenkomst over hun Sustainable Development Goals, die meer dan 200 indicatoren omvatten. Daarnaast

“Om een echt beeld te krijgen van economische vooruitgang of van de ontwikkeling van de welvaart in een land moet een breed gamma aan indicatoren in rekening gebracht worden.”

zijn er brede indices zoals de Global Competitiveness Index van het World Economic Forum (WEF) en de World Competitiveness Ranking van de Zwitserse business-school IMD. Beide geven een inschatting van de algemene toestand van een land, met aandacht voor onder meer de economische situatie, de arbeidsmarkt, het onderwijs, de gezondheidszorg, de regelgeving en de capaciteit tot innoveren. Het WEF evalueert landen op basis van 98 indicatoren, het IMD hanteert 258 indicatoren.

Daarnaast wordt ook effectief gewerkt aan indicatoren om het bbp te vervangen. Dat soort alternatieve welvaartsindicatoren moet een vollediger beeld geven. Het blijft evenwel moeilijk om dat soort indicatoren te

operationaliseren met een voldoende hoge frequentie en op internationaal vergelijkbare basis. Vooralsnog blijft het bbp een belangrijke indicator. Eén concreet cijfer over groei of geen groei blijkt enorm krachtig. De schijnbare duidelijkheid van dat ene cijfer werkt nog altijd heel overtuigend naar een breed publiek, zelfs al is het veel minder waardevol dan veel mensen denken. Het bbp is alleen praktisch het meest bruikbare instrument dat we vandaag hebben om onze uitermate complexe economie zeer kort op te volgen, maar evenzeer een instrument dat voor verdere verbetering vatbaar is. Het bbp of de stijging van dat bbp kan alleszins niet geïnterpreteerd worden als de definitie van onze economie of van economische groei. Dat laatste gaat immers veel breder. «

Critici van ons huidige model gebaseerd op economische groei blijven doorgaans nogal vaag over het alternatief dat ze in gedachten hebben. Meestal gaat het om een onduidelijk model waarbij de gezondheid van mens en planeet centraal staat. Concreet moet dat dan gerealiseerd worden via minder consumeren, een massale herverdeling op wereldschaal en/of een kleinere bevolking. Dat soort redeneringen gaat opmerkelijk vlot voorbij aan de cruciale rol van economische groei in de menselijke ontwikkeling van de voorbije eeuwen, aan de ambities van de overgrote meerderheid van de huidige wereldbevolking en aan de noodzaak van economische groei als fundament van onze welvaartsstaat.

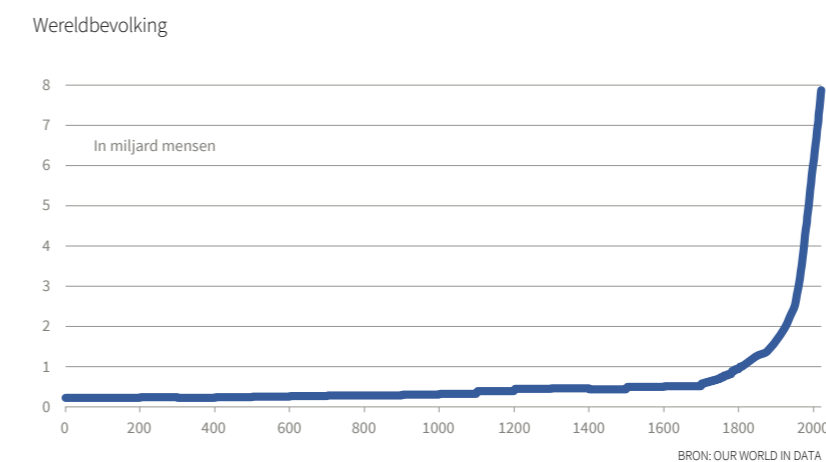
2. Waarom is economische groei belangrijk?

Economische groei als motor van de welvaart

De geschiedenis van de mens is er hoofdzakelijk een van een beperkte en stagnerende wereldbevolking die voor het grootste deel in extreme armoede leefde. Millennialang zat de wereld vast in een soort Malthusiaanse val (naar de econoom Thomas Malthus die in 1798 stelde dat de groei van de bevolking via hongersnood in bedwang werd gehouden door de veel beperktere groeimogelijkheden van de voedselproductie). Als er al economische

Figuur 1: **Economische groei maakt bevolkingsgroei mogelijk**

groei was, dan werd die ‘gebruikt’ om een grotere bevolking te ondersteunen. Het gemiddelde ‘welvaartsniveau’ stagneerde. Ramingen van historische bevolkingscijfers en economische activiteit geven aan dat de wereldbevolking van het jaar 1 tot 1700 gemiddeld met 0,068% per jaar toenam, terwijl de economische activiteit met 0,074% per jaar toenam. Het gemiddelde bbp per hoofd steeg in 1700 jaar van 962 dollar (in vaste prijzen) naar 1072 dollar (een gemiddelde groei van 0,006% per jaar). Tussen 1700 en 1820 versnelde de groei van zowel de bevolking als de economische activiteit in gelijkaardige mate (allebei tot gemiddeld 0,5% per jaar), waardoor het bbp per hoofd vrijwel stabiel bleef. Pas na 1820 kwam daar echt verandering in. Sindsdien maakt een relatief krachtige economische groei (2,3% per jaar) het mogelijk om zowel de bevolking verder te zien aangroeien (met 1% per jaar), alsook het gemiddelde inkomen te laten toenemen (met 1,3% per jaar). Voor westerse landen zijn die groeicijfers wat meer uitgesproken, maar de trend is gelijklopend.

“Millennialang was er gewoon bijna geen ruimte om met meer mensen langer te (over)leven.”

Millennialang was er gewoon bijna geen ruimte om met meer mensen langer te (over)leven. En als er al sprake was van enige economische groei, werd die niet gebruikt om de levensstandaard te verhogen, maar om een grotere bevolking in stand te houden. Pas in de jongste eeuwen hebben innovatie en economische groei het mogelijk gemaakt om meer mensen te laten (over)leven (figuur 1), en om tegelijkertijd het welvaartsniveau en de levensomstandigheden van grote groepen van die groeiende wereldbevolking gevoelig te verbeteren. Dat komt ook tot uiting in de onwaarschijnlijke groei van de wereldeconomie. Van het jaar »

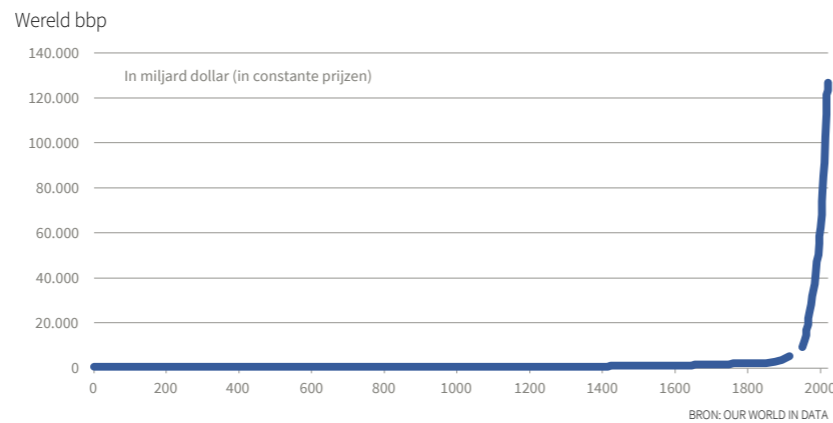
1 tot 1820 ging de totale economische activiteit op wereldschaal maal 6,6. Sindsdien ging die in 200 jaar nog eens maal 120 (figuur 2).

Die spectaculaire economische groei had ook een zeer grote positieve impact op de levensomstandigheden van mensen. Zo nam de gemiddelde levensverwachting op wereldniveau toe van 29 jaar in 1820 tot 72,6 jaar vandaag, vooral door een belangrijke daling van de kindersterfte. En alle werelddelen volgden die trend, sommige met vertraging. Zo steeg de gemiddelde levensverwachting in Afrika van 26,4 jaar in 1925 naar 63,2 jaar vandaag (figuur 3). Daarnaast is ook de ongelijkheid in levensverwachting binnen landen afgenomen. Hoewel er nog altijd verschillen in levensverwachting zijn volgens inkomensniveau zijn die verschillen vandaag veel kleiner dan 200 jaar geleden. Zo zakte de Gini-coëfficiënt (een indicator van ongelijkheid) voor levensverwachting in bijvoorbeeld Duitsland van nog 0,5 eind 1800 naar 0,1 vandaag, wat impliceert dat de langere levensverwachting vandaag veel breder gedeeld wordt doorheen de bevolking.

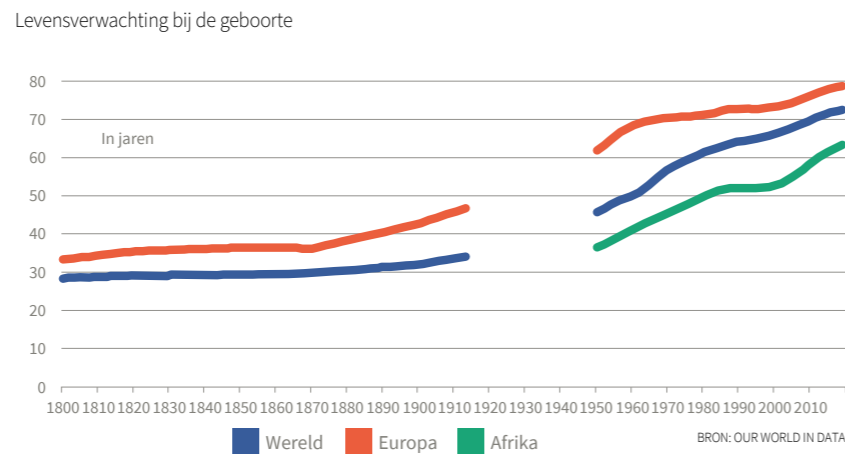
Ook allerlei armoedemaatstaven vertonen een duidelijke positieve trend. Zo is bijvoorbeeld het aandeel van de wereldbevolking dat in extreme armoede leeft (met minder dan 1,9 dollar per dag) sinds 1980 spectaculair gezakt van 43% naar 9% (figuur 4). Dat is nog altijd onaanvaardbaar veel, maar de verbetering is duidelijk. Concreet betekent dat dat vandaag 1,2 miljard minder mensen in extreme armoede leven dan in 1980, en dat ondanks de sterke groei van de wereldbevolking. Het aantal mensen dat niet in extreme armoede leeft, steeg met 4,1 miljard in die periode.

De verbetering in indicatoren als levensverwachting of armoede gaat trouwens gepaard met economische groei (zelfs gemeten aan de hand van het bbp). Ook subjectieve indicatoren zoals enquêtes over de tevredenheid met de levensstandaard wijzen op een nauw verband met het niveau van bbp per capita. Economische groei en verbeterende levensomstandigheden gaan overwegend hand in hand.

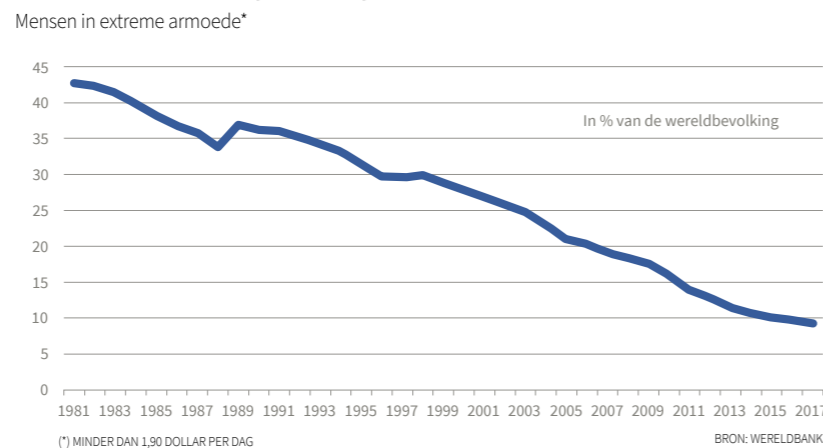
Figuur 2: **Spectaculaire economische groei**

Figuur 3: **Wereldwijd toenemende levensverwachting**

Figuur 4: **Economische groei zorgt voor dalende armoede**

De realiteit is dat er vandaag meer mensen leven dan ooit, en dat het merendeel van hen het beter heeft dan ooit (wie daar meer voorbeelden van wil, kan terecht op ourworldindata.org of bij Hans Rosling of Steven Pinker).

Volgens alle verwachtingen zal verdere economische groei ook voor verdere verbetering in levensstandaarden zorgen. De inschatting kan zeker zijn dat die verbetering te traag verloopt, maar het is niet duidelijk hoe dat sneller zou gaan zonder economische groei. Voor

Figuur 5: **De vergrijzing weegt op onze welvaartsstaat**

de duidelijkheid, dat betekent geenszins dat er niet nog altijd onaanvaardbare armoede is, maar het antwoord daarop is niet minder, maar net méér economische groei.

Zero-sum game

De nood aan vooruitgang in de brede zin van het woord, aan verbeterende levensomstandigheden, blijkt diep ingebakken in de mens, zeker wanneer er voorbeelden zijn dat die vooruitgang ook effectief mogelijk is. Het verlangen van ouders om hun kinderen een beter leven te geven, is daarvan een wijdverspreide illustratie. Ook de ambities van mensen in economisch minder ontwikkelde regio's om hun levensomstandigheden te verbeteren, zijn in die context te kaderen. Met economische groei is het in theorie mogelijk (ook al verloopt het vaak niet zo in de praktijk) dat iedereen er tegelijkertijd op vooruit gaat. Zonder groei wordt de hele samenleving daarentegen teruggebracht tot een zero-sum game. Dat geldt zowel op lokaal, nationaal als op wereldvlak. In zo'n situatie kunnen individuen of groepen in de samenleving er enkel op vooruit gaan ten koste van anderen. Dat leidt al snel tot een conflictmodel, dat doorheen de geschiedenis al tot allerlei desastreuze gevolgen geleid heeft.

In de geschiedenis van de mens is er eenvoudigweg geen enkel model

dat er in geslaagd is om vreedzaam samenleven tussen grote groepen van mensen te organiseren binnen zo'n zero-sum game. De tegenstanders van economische groei hebben tot nog toe ook geen enkel geloofwaardig voorstel van hoe dat georganiseerd zou kunnen worden. Ideeën over een soort radicale vreedzame herverdeling op wereldvlak gaan voorbij aan zowat elke politieke en menselijke realiteit. Ideeën van een massale herverdeling van de huidige welvaart van het rijkere westen naar de rest van de wereld zijn even onrealistisch als de idee dat de hele wereld zich zomaar kan neerleggen bij de huidige welvaartsniveau.

Economische groei is zeker geen garantie voor welzijn. Groei kan effectief allerlei schadelijke neveneffecten, zoals bijvoorbeeld extreme ongelijkheid, met zich meebrengen. Anderzijds is geen groei wel een garantie voor wijdverspreide miserie. Dat is doorheen de geschiedenis uitvoerig bewezen, en blijft ook vandaag het geval. Allicht valt de idee van een wereld zonder groei enkel te realiseren met een radicaal kleinere wereldbevolking.

“Allicht valt de idee van een wereld zonder groei enkel te realiseren met een radicaal kleinere wereldbevolking.”

Groei als fundament van onze welvaartsstaat

Critici van economische groei gaan ook opmerkelijk vlot voorbij aan het feit dat groei essentieel is om onze huidige welvaartsstaat overeind te houden. België heeft een uitgebreide welvaartsstaat en heeft er alle belang bij om die te behouden en zelfs nog verder te versterken. Zelfs met de verwachting van verdere economische groei staat het huidige systeem financieel onder druk, vooral dan door de vergrijzing, maar zonder groei zou het al snel totaal onhoudbaar blijken.

De komende 50 jaar zal het aantal gepensioneerden in België met naar raming 1,2 miljoen toenemen. In 1990 waren er voor elke 65-plusser vier Belgen op actieve leeftijd (die met andere woorden kunnen werken). Vandaag zijn dat er drie en tegen 2070 nog twee (figuur 5). De enige ernstige mogelijkheid om dat op te vangen, is via economische groei. Volgens de Studiecommissie voor de Vergrijzing zullen de jaarlijkse Belgische sociale overheidsuitgaven tegen 2050 bijna 20 miljard in euro's van vandaag (dus

gecorrigeerd voor groei en inflatie) hoger liggen dan vandaag. En die raming is gebaseerd op een aanhoudende degelijke economische groei over de hele periode. Concreet rekent de Studiecommissie op een economische groei van gemiddeld 1,4% per jaar in 2023-2050. Die groei moet vooral komen van toenemende productiviteit. De Studiecommissie gaat ervan uit dat de jaarlijkse productiviteitsgroei aantrekt tot 1,5% vanaf 2045. Over de periode 2023-2050 zou de productiviteitsgroei gemiddeld uitkomen op 1,1% per jaar.

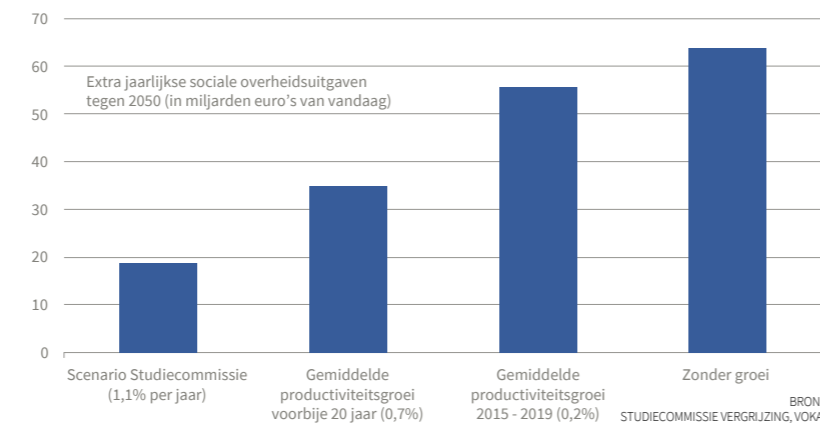
Om dat in perspectief te plaatsen: in 2015-2019 bedroeg de productiviteitsgroei 0,2% per jaar. De gemiddelde productiviteitsgroei in de voorbije 20 jaar was 0,7%. Als de toekomstige productiviteitsgroei lager uitvalt dan in het basisscenario van de Studiecommissie dan loopt de vergrijzingsfactuur nog verder op. Per 0,1% lagere groei zou die factuur met 0,8% van het bbp, of ruim 4 miljard in euro's van vandaag, toenemen. Als de productiviteitsgroei de komende jaren zou stagneren op het gemiddelde van de voorbije 20 jaar, dan zou de vergrijzingsfactuur nog eens zo'n 16 miljard hoger oplopen. Mocht de productiviteitsgroei blijven hangen op het niveau van net voor de huidige crisis (hopelijk een onwaar-

“Zonder enige groei zouden de jaarlijkse sociale overheidsuitgaven in 2050 64 miljard hoger liggen dan vandaag.”

schijnlijk doemscenario), dan zou de jaarlijkse vergrijzingsfactuur 37 miljard (in euro's van vandaag) hoger uitkomen dan in het basisscenario. Zonder enige groei zouden de jaarlijkse sociale overheidsuitgaven in 2050 64 miljard hoger liggen dan vandaag (in euro's van vandaag) (figuur 6). Ter vergelijking: 64 miljard is het totale Belgische overheidsbudget voor onderwijs en gezondheidszorg, dat er dus nog eens

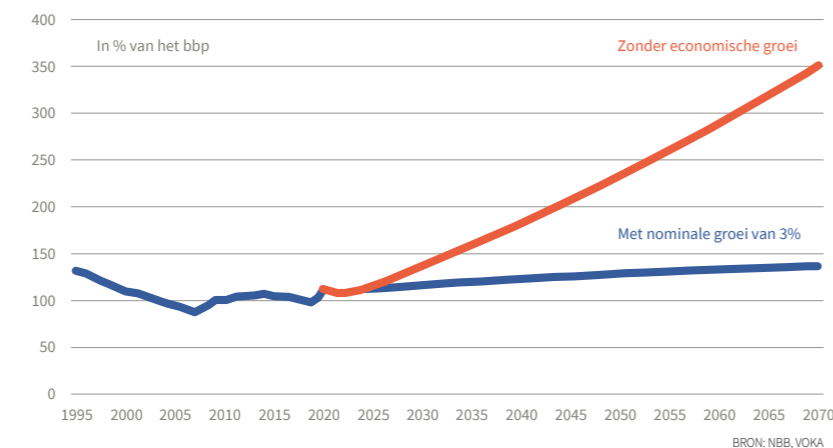
Figuur 6: **Zonder groei is de vergrijzingsfactuur onbetaalbaar**

Vergrijzingsfactuur bij verschillende scenario's voor groei

Figuur 7: **Zonder groei is de overheidsschuld onhoudbaar**

Simulatie overheidsschuld

zou bijkomen als vergrijzingsfactuur. Zonder economische groei kunnen we onze huidige welvaartsstaat niet overleefend houden, en moeten we dus naar een heel andere invulling/financiering van onze pensioenen en gezondheidszorg. Hoe de critici van economische groei dat denken te organiseren, is vooralsnog niet duidelijk.

Groei als reddingsboei van onze overheidsfinanciën

Groei is niet alleen cruciaal om de financiële impact van de veroudering van de bevolking op te vangen. Economische groei is ook essentieel om onze huidige overheidsfinanciën te

stutten. Het is immers vooral die groei die het mogelijk maakt om de overheidsschuld draaglijk te houden.

Volgens de jongste ramingen van de Nationale Bank zou de Belgische overheidsschuld in 2022 uitkomen op 107% van het bbp. Ondanks allerlei doemverhalen daarover blijft dat houdbaar, maar enkel op voorwaarde dat we kunnen blijven rekenen op economische groei. De dynamiek van de overheidsschuld wordt bepaald door het begrotingstekort, de rente op de schuld en de economische groei (zie ook Voka Paper juni 2021: 'De houdbaarheid van onze overheidsfinanciën'). Economische groei maakt

het mogelijk om de rentelasten op die schuld te dragen en vergroot de terugbetalingscapaciteit van de overheid.

Eenvoudige simulaties van de dynamiek van de overheidsschuld maken de cruciale rol van economische groei snel duidelijk. Als de overheid erin slaagt om het begrotingstekort (exclusief rentelasten) vanaf 2025 stabiel te houden op 3% van het bbp (dat impliceert compenserende maatregelen om extra uitgaven voor onder meer pensioenen en gezondheidszorg en klimaatbeleid op te vangen, sowieso al een belangrijke inspanning), dan zal bij een scenario met nominale economische groei van 3% per jaar en een gemiddelde rente op de overheidsschuld van 1% de overheidsschuld geleidelijk toenemen naar 137% van het bbp tegen 2070. In eenzelfde scenario, maar dan zonder economische groei, zal de overheidsschuld oplopen tot 351% van het bbp (figuur 7). Dat is nog zonder de impact van het nulgroei-scenario op de vergrijzingsfactuur, en ook zonder de verwachting dat de rente bij zo'n oplopende overheidsschuld zou gaan toenemen. Met wat meer consistente hypothesen zou de overheidsschuld zonder groei nog veel verder oplopen.

Een wereld zonder groei

Slogans tegen economische groei klinken makkelijk, en lijken in het kader van de klimaatuitdaging ook eenvoudig te onderbouwen. Dat gaat evenwel voorbij aan de cruciale rol die economische groei speelt in ons huidige samenlevingsmodel. Een wereld zonder groei zou dramatisch zijn op allerlei vlakken. Een wereld zonder groei betekent een einde aan de positieve trend waarbij honderden miljoenen mensen uit de armoede klauteren. Dichter bij huis impliceert een einde aan de groei dat onze huidige welvaartsstaat en bij uitbreiding onze hele overheid hertekend moeten worden. Dat zou meer dan waarschijnlijk resulteren in een veel beperktere ondersteuning van de zwakkeren in onze samenleving.

Om dat soort implicaties op te lossen, moeten de critici van economische groei hun toevlucht zoeken tot radicale

“Ons huidige economische model gebaseerd op groei is tot nog toe veruit het beste model gebleken om het samenleven van grote groepen mensen te organiseren.”

maatregelen. In een hypothetisch model kan een vorm van radicale herverdeling op wereldschaal een antwoord bieden. Of de huidige welvaart, die vervolgens herverdeeld zou worden, dan nog gecreëerd wordt, is weinig waarschijnlijk. Eerdere samenlevingsmodellen die in die richting gingen, hebben zich al snel hopeloos vastgereden. Dat grote groepen van

de wereldbevolking vreedzaam een belangrijk deel van hun welvaart (en toekomstige welvaart) kunnen opgeven, is allicht een gevaarlijke illusie. Een wereld zonder groei is een wereld waarin niemand erop vooruit kan gaan zonder dat iemand anders erop achteruit gaat. Dat zou al snel tot conflicten leiden.

Ons huidige economische model gebaseerd op groei is tot nog toe veruit het beste model gebleken om het samenleven van grote groepen mensen te organiseren. Andere modellen zijn in de loop van de geschiedenis ten onder gegaan, of zijn enkel toepasbaar op irrelevant kleine schaal. Vertrekend vanuit de huidige situatie is een wereld zonder groei allicht enkel mogelijk met een radicaal kleinere wereldbevolking, maar hoe dat een situatie van menselijke vooruitgang zou kunnen zijn, blijft onduidelijk. ◀

Economische groei is essentieel voor onze manier van samenleven. Maar dat betekent uiteraard niet dat alles perfect loopt met ons huidige groeimodel. En zoals hoger aangegeven, betekent dat evenmin dat we zomaar moeten gaan voor het maximaliseren van een gebrekkig concept van economische groei. Economische groei is een instrument om de welvaart en het welzijn van zoveel mogelijk mensen te verbeteren. Dat impliceert dat het bevorderen van die economische groei ook moet gebeuren binnen een kader van bepaalde randvoorwaarden en doelstellingen. Groei blijft centraal staan, maar het moet daarbij wel gaan om gedeelde en gezonde groei.

3. Welke economische groei?

Gedeelde groei

De groei moet gericht zijn op zoveel mogelijk mensen. Een economisch model waarbij belangrijke delen van de bevolking buitenspel gezet worden, of waarbij grote groepen niet kunnen delen in de vooruitgang in welvaart is op langere termijn niet houdbaar. In extreme situaties zal polarisatie en sociale onrust voor toenemende druk op de samenleving zorgen. Maar ook in minder extreme omstandigheden zijn armoede en te grote ongelijkheid schadelijk voor het welzijn van de

Wil je weten hoe hard Vlaanderen nog kan groeien? Volg onze groeimonitor op www.voka.be/plansamengroeien/groeimonitor.

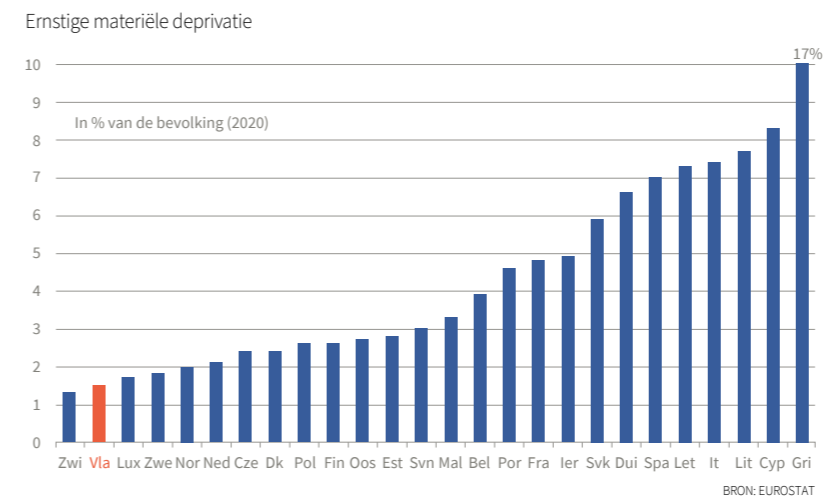

betrokkenen, en uiteindelijk ook voor de welvaart van de hele samenleving. Armoede en te grote ongelijkheid wegen immers op het economische potentieel, in essentie doordat onbenut talent verloren gaat.

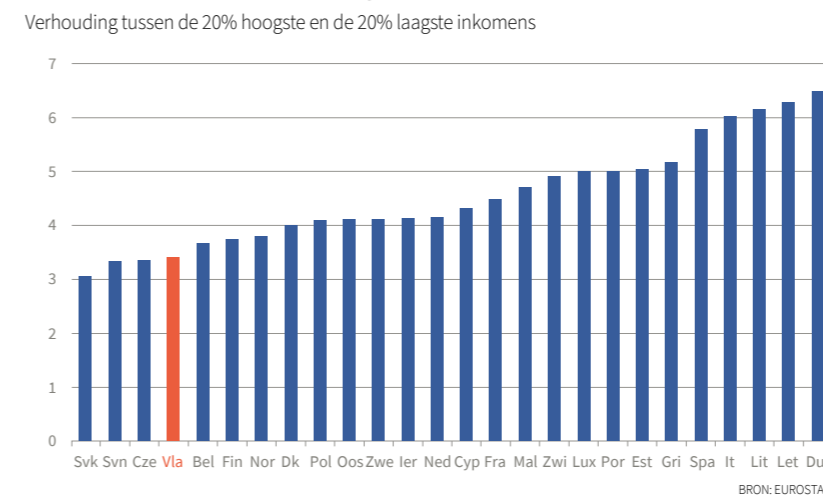
Vlaanderen doet het op dat vlak al langer vrij goed. Het risico op armoede of sociale uitsluiting bedroeg hier in 2020 13%. Daarmee hoort Vlaanderen tot de Europese regio's met de laagste armoederisico's. In vergelijking met Europese landen ligt Vlaanderen zelfs ruim op kop. In tegenstelling trouwens tot Wallonië en Brussel die op dat vlak achteraan het Europese peloton bengelen (zie ook Voka Paper oktober 2021: 'Drie gewesten, drie richtingen naar groei'). Voor een meer 'harde' armoede-indicator zoals ernstige materiële deprivatie is er een gelijkaardig beeld. Die indicator geeft aan in hoeverre iemand een aantal uitgaven zoals huur, verwarming, vlees, vakantie, televisie, ... niet kan dragen. In Vlaanderen bevond in 2020 1,5% van de bevolking zich in die situatie (figuur 8). Ter vergelijking, in de eurozone was dat gemiddeld 6,2%, in de Scandinavische landen 2,2%. Voor Vlaanderen gaat het om een kleine 100.000 mensen, een vrij beperkte groep, maar nog altijd te groot. Vooral éénoudergezinnen (7%), huurders (6%) en werkzoekenden (13%) lopen in Vlaanderen het risico op ernstige materiële deprivatie.

Ook op het vlak van inkomensongelijkheid presteert Vlaanderen sterk in internationaal perspectief (figuur 9). In 2020 waren de 20% hoogste inkomens gemiddeld 3,3 keer hoger dan de 20% laagste inkomens in Vlaanderen. In vergelijking met Europese landen is dat de laagste inkomensongelijkheid. In de eurozone lag die verhouding gemiddeld op 5,4, in Scandinavië op 3,9. Ook voor andere indicatoren van inkomensongelijkheid, zoals de Gini-coëfficiënt, hoort Vlaanderen al geruime tijd bij de Europese top. Onze welvaartsstaat werkt sterk herverdelend. Volgens de beperkte beschikbare indicatoren (waar zeker kanttekeningen bij te plaatsen zijn) kent België trouwens ook een relatief beperkte

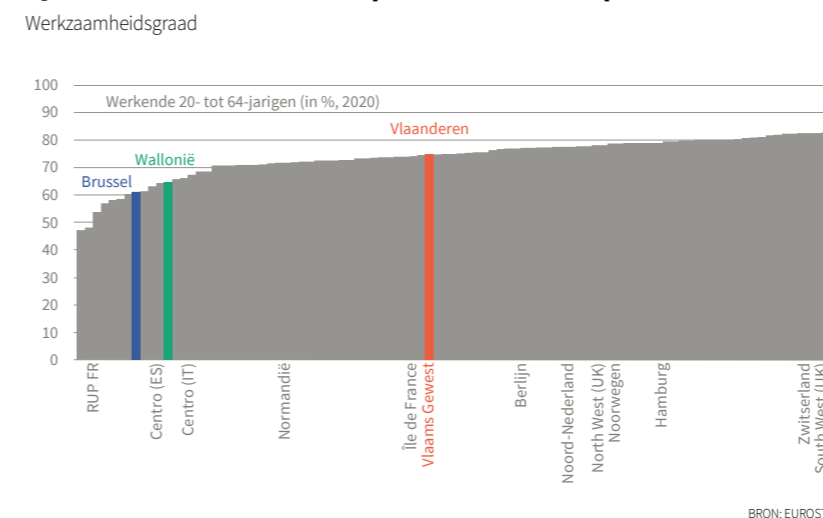
Figuur 8: Relatief weinig armoede in Vlaanderen

Figuur 9: Beperkte inkomensongelijkheid in Vlaanderen

Figuur 10: Vlaanderen in de Europese middenmoot qua werkzaamheidsgraad

vermogensongelijkheid in vergelijking met andere Europese landen.

Hoewel Vlaanderen goed scoort op indicatoren van armoede en ongelijkheid, is dat veel minder het geval voor de indicator 'iedereen meekrijgen op de arbeidsmarkt'. 'Meer mensen aan het werk' is belangrijk voor het groeipotentieel, hoewel de impact op dat vlak allicht beperkt is. Veel relevanter is het voor de uitbouw van een brede basis voor de welvaartsstaat. Een economie waarbij zoveel mogelijk mensen participeren (in de brede zin van het woord), leent zich allicht ook minder tot polarisatie. Daarnaast blijkt armoede in Vlaanderen ook heel vaak gelinkt aan het niet hebben van een job. In vergelijking met andere Europese landen ligt het aantal werkende armen in Vlaanderen laag. Qua werkzaamheidsgraad zit Vlaanderen met 76% evenwel in de middenmoot van de Europese regio's (figuur 10). Bovendien zijn het vooral specifieke groepen die moeilijk aan de bak raken op de arbeidsmarkt: nieuwkomers (59%), laaggeschoolden (53%) en ouderen (56%). Voor elk van die groepen ligt Vlaanderen ver achter op de Europese toptanden.

Om de economische groei in Vlaanderen nog beter te delen, moet vooral werk gemaakt worden van een beter werkende arbeidsmarkt, met extra aandacht voor de kwetsbare groepen die vandaag moeilijk kunnen deelnemen aan de arbeidsmarkt. Dat impliceert inspanningen voor opleiding, zowel om de kwaliteit en effectiviteit van het onderwijs op te krikken, als om de deelname aan levenslang leren veel breder te verspreiden, meer flexibiliteit voor werkgever en werknemer, een bijsturing van de huidige uitkeringen met onder andere meer mogelijkheden om deeltijds werk te combineren met een uitkering, een specifiek beleid gericht op oudere werkenden, zowel vanuit de overheid als binnen de bedrijven, een fiscale hervorming die werken en ondernemen aanmoedigt, een aangepaste regulering die meer jobs voor laaggeschoolden haalbaar maakt, ... Daarnaast moet

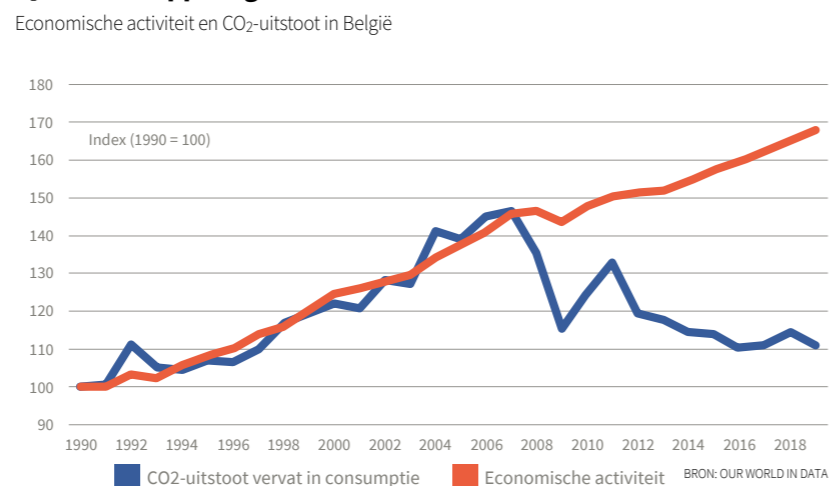

het herverdelende karakter van ons huidige uitkerings- en belastingsstelsel gevrijwaard worden, en is meer en beter gerichte ondersteuning van de zwaksten in onze samenleving noodzakelijk. Op het vlak van armoede hoort Vlaanderen bij de Europese top, maar de lat moet daar hoger gelegd worden. Dat kan onder meer via betere ondersteuning op het vlak van huisvesting en binnen het onderwijs, telkens met aandacht voor eventuele armoedevallen. Onderwijsresultaten blijken nog te veel bepaald door de socio-economische achtergrond van kinderen. Vlaanderen moet beter kunnen op het vlak van armoedebestrijding, waarbij toegang tot de arbeidsmarkt een belangrijke sleutel vormt. Dat is een cruciaal element voor een meer gedeelde groei.

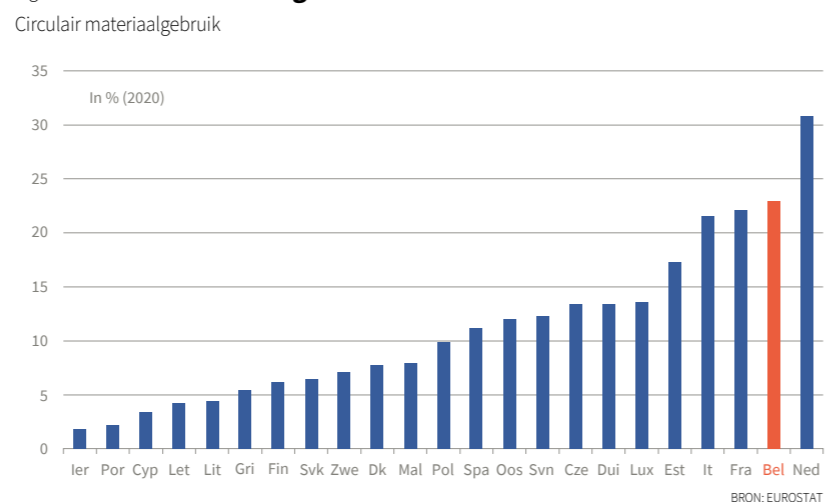
Duurzame groei

Een erg actuele en terechte kritiek is dat economische groei vaak gepaard gaat met schade aan milieu en klimaat. Sommigen zien in de klimaatverandering zelfs het ultieme argument om helemaal af te stappen van economische groei. Zoals hoger beschreven, zou het einde van de groei allerlei andere problemen met zich meebrengen waarvoor de critici tot op vandaag geen zinnig antwoord hebben. Meer nog, of het einde van de economische groei de oplossing zou zijn voor de huidige milieu- en klimaatuitdagingen is nog maar zeer de vraag. Kort gezegd blijken het vooral de landen die een hoger welvaartsniveau halen te zijn die zich inspinnen om die uitdagingen aan te pakken. Bovendien zorgt economische groei ervoor dat geïnvesteerd kan worden in de ontwikkeling en de uitrol van technologieën die een (op z'n minst gedeeltelijk) antwoord kunnen bieden op die uitdagingen. Zo is concreet in Europa, en ook in België, de economische groei al losgekoppeld van de uitstoot van broeikasgassen (zie ook Voka Paper februari 2022 'Naar een CO₂-arme Vlaamse industrie'). Sinds 2007 groeide de economische activiteit in België met 15%, terwijl de CO₂-uitstoot vervat in onze consumptie in die periode met 24% afnam (figuur 11). Ondanks stevige economische groei in de voorbije decennia is de totale uitstoot afgenomen dankzij

Figuur 11: **Loskoppeling van economische activiteit en CO₂-uitstoot**

Figuur 12: **Relatief veel hergebruik**

“Het einde van de economische groei is een schijnoplossing voor de klimaatuitdaging.”

technologische verbeteringen in het economische proces. Het einde van de economische groei is tegen die achtergrond een schijnoplossing voor de klimaatuitdaging, zelfs nog los van de andere problemen die daarmee gepaard zouden gaan.

Hetzelfde geldt trouwens ook voor hergebruik van materialen, de circulaire economie. Ook op dat vlak wordt de jongste jaren duidelijk vooruitgang geboekt. We gebruiken minder grondstoffen per eenheid bbp en we slagen erin om meer te hergebruiken. Zo nam het circulair materiaalgebruik in België toe van 13% in 2010 tot 23,5% in 2019. Ons land hoort daarmee tot de Europese kopgroep (figuur 12). Ook op dat vlak nemen de meest economisch ontwikkelde landen trouwens het voortouw.

Die positieve trends betekenen uiteraard niet dat we er al zijn wat duurzame groei betreft. Dat is duidelijk niet

het geval. De milieu- en klimaatuitdagingen blijven enorm. Maar er is wel een duidelijk patroon: parallel met toenemende economische ontwikkeling gaan mensen meer aandacht besteden aan dit soort problemen, gaat meer energie naar het zoeken van technologische oplossingen daarvoor en zijn ook positieve resultaten mogelijk. Die trend gaat nog lang niet ver genoeg en moet de komende jaren versneld worden. En dat kan via een bijsturing van ons economische model, en allicht niet met het afstappen van dat model.

In essentie is de milieu- en klimaatproblematiek een illustratie van een al eeuwenlang gekend probleem binnen de economische wetenschap, de 'tragedy of the commons'. Kort samengevat, als er voor bepaalde 'grondstoffen' (in de breedst mogelijke zin van het woord) geen prijs is of regulering voorzien is, dan is er een neiging tot overconsumptie van die grondstof. Dat probleem werd al in 1833 geïllustreerd aan de hand van de 'commons', gemeenschappelijke weilanden in het VK waar iedereen zonder beperking dieren kon laten grazen. Milieu en klimaat vallen ook onder die noemer van commons. Als voor het gebruik daarvan geen prijs bepaald wordt, of regulering voorzien wordt, resulteert dat in overmatig gebruik. Schade aan het milieu of de klimaatuitdaging zijn uiteindelijk klassieke voorbeelden van het falen van markten, maar die kunnen bijgestuurd worden. Doordat de kosten van milieuvervuilende of klimaatimpacterende activiteiten doorgaans niet meegenomen worden in de prijs, ondernemen we meer van dat soort activiteiten dan optimaal is. De meest effectieve (en allicht ook de enige werkbare) manier om dat aan te pakken, is via een correctere prijszetting waarbij ook de milieu- en klimaateffecten via een belasting in de prijs verwerkt worden.

Met een correctere prijszetting kan iedereen zelf kiezen of hij/zij bereid is meer te betalen om de schadelijke activiteit uit te oefenen, of om zijn/haar gedrag aan te passen. Veel meer dan goodwill of schuldgevoelens is het prijsmechanisme het beste instrument om grote groepen mensen zover te

krijgen om hun gedrag te veranderen. Op die manier gaan mensen onvermijdelijk nadenken over hun gedrag, iets waar klimaatbetogingen of moraliserende vingertjes uiteindelijk toch te weinig in slagen. Er zijn talrijke praktijkvoorbeelden dat zo'n aanpak werkt. Mensen konden er al altijd voor kiezen om hun afval te sorteren, maar we zijn dat pas massaal gaan doen toen de prijzen van de vuilniszakken gedifferentieerd werden. Net zo goed stond het iedereen altijd al vrij om herbruikbare boodschappentassen te gebruiken, maar een minimale prijs voor plastic zakjes in de supermarkt zorgde op dat vlak voor de grote doorbraak.

Een prijszetting die ook rekening houdt met de milieu- en klimaateffecten zal bovendien ook individuen en ondernemingen er meer toe aanzetten om te zoeken naar innoverende oplossingen voor milieu en klimaat. Op dat vlak werden er in het verleden al fantastische resultaten geboekt met onder meer milieuvriendelijkere productieprocessen, energie-efficiëntere woningen en voertuigen en duurzame energiebronnen, maar er is uiteraard nog meer nodig. Opnieuw werken financiële prikkels in die context allicht beter dan loutere goodwill. Uiteindelijk zal de redding van het klimaat toch vooral van dat soort vindingrijkheid en innovaties moeten komen.

De praktische uitwerking van zo'n gecorrigeerd prijsmechanisme zal ongetwijfeld niet altijd even makkelijk zijn,

“Mensen konden er altijd al voor kiezen om afval te sorteren, maar we zijn dat pas massaal gaan doen toen de prijzen van de vuilniszakken gedifferentieerd werden.”

en er zal ook niet voor elke concrete maatregel een even breed draagvlak zijn. Maar er is al een duidelijk voorbeeld van hoe zo'n mechanisme kan werken. Voor de Europese industrie is sinds 2005 een marktmechanisme gecreëerd om de uitstoot van broeikasgassen te regelen, het Europese Emission Trading System (ETS). Bedrijven die onder dat systeem vallen moeten emissierechten aankopen om broeikasgassen te 'mogen' uitstoten. De overheid bepaalt de hoeveelheid rechten in omloop, en die hoeveelheid wordt jaarlijks afgebouwd met het oog op klimaatneutraliteit tegen 2050. Doordat er minder emissierechten beschikbaar zijn, stijgt hun prijs en worden bedrijven financieel aangemoedigd om oplossingen te vinden om minder uit te stoten. Ondanks wat praktische problemen met het systeem, onder meer rond het aantal beschikbare rechten en compensaties voor de impact op de concurrentiepositie van bepaalde bedrijven, werkt het duidelijk wel. De uitstoot van de

Europese industrie neemt effectief af, en het marktmechanisme zal de sector naar klimaatneutraliteit dwingen tegen 2050.

Enkel economische principes kunnen het klimaat redden. De bijsturing van het prijsmechanisme is ook de beste manier om ecologie en economie met elkaar te verzoenen. En hoe dan ook is het allicht de enige werkbare manier om voldoende mensen ertoe te bewegen om hun gedrag aan te passen. In die zin moet de logica achter het ETS-mechanisme breder toegepast worden, met daarbij ook aandacht voor sociale compensaties. Bedrijven die vandaag al het voortouw nemen in de duurzame transitie zullen dan nog meer aangespoord worden om die richting te kiezen. Via een bijsturing van het economische model, door het opzetten van marktmechanismen waar die vandaag niet bestaan, aangevuld met ondersteunende regulering, kan de bestaande trend naar meer duurzame groei versterkt en versneld worden. Bedrijven moeten daarbij een sleutelrol vervullen.

Houdbare groei

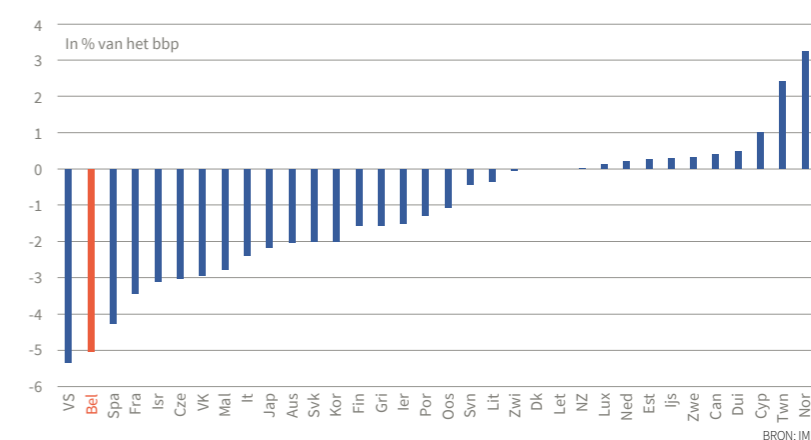
Gezonde groei impliceert een dynamiek die houdbaar is op langere termijn, niet alleen op het vlak van sociale elementen en duurzaamheid, maar ook financieel. Groei gebaseerd op een te sterke schuldopbouw of op onhoudbare financiële constructies heeft weinig zin, doordat de correctie uiteindelijk onvermijdelijk moet volgen. De Belgische situatie is op dat vlak precair.

De Belgische economie hield de voorbije jaren vrij gelijke tred met de omringende landen, maar deed dat wel met een verzwakte financiële toestand. De totale financiële situatie van ons land blijft sterk, maar dat is uitsluitend te danken aan de private sector. De netto internationale investeringspositie van België, die alle activa en schulden tegenover het buitenland capteert, is sterk positief met 44% van het bbp, in de Europese top vijf. Daarachter gaan evenwel ook vrij wankele overheidsfinanciën schuil.

De Belgische overheden lijken dit jaar op weg naar een gezamenlijk begrotingstekort van ruim 4% van het bbp. En dat is niet te wijten aan tijdelijke maatregelen voor corona, maar aan structurele beleidsbeslissingen. Volgens het IMF klimt dat begrotingstekort bij ongewijzigd beleid naar 5% van het bbp tegen 2026, na de VS het hoogste onder de industrielanden (figuur 13). Bovendien zitten in onze welvaartsstaat belangrijke impliciete schulden vevat, onder meer onder de vorm van pensioenbeloftes aan de huidige werkenden. Door die combinatie zitten onze overheidsfinanciën vandaag op een onhoudbaar traject (zie Voka Paper juni 2021 'De houdbaarheid van onze overheidsfinanciën'). Zelfs bij gunstige omstandigheden qua rente en groei zal de overheidsschuld de komende decennia zonder ingrijpen stelselmatig oplopen. Daarbij komt nog het risico dat de huidige extreem lage rentes allicht geen gegeven zijn, en dat de reële mogelijkheid op hogere rentes bijkomende vraagtekens plaatst bij de houdbaarheid van onze overheidsfinanciën. Hoe dan ook zullen er de komende jaren inspanningen nodig zijn om die overheidsfinanciën terug op een houdbaar traject te krijgen. België vertrekt daarbij ook van zowat de hoogste overheidsuitgaven in Europa. De huidige regering lijkt die inspanning nog te willen uitstellen, maar de volgende regering zal onvermijdelijk het begrotingstekort moeten afbouwen. Ook een ernstige pensioenhervorming gericht op het onder controle brengen van de toekomstige uitgaven is daarbij noodzakelijk.

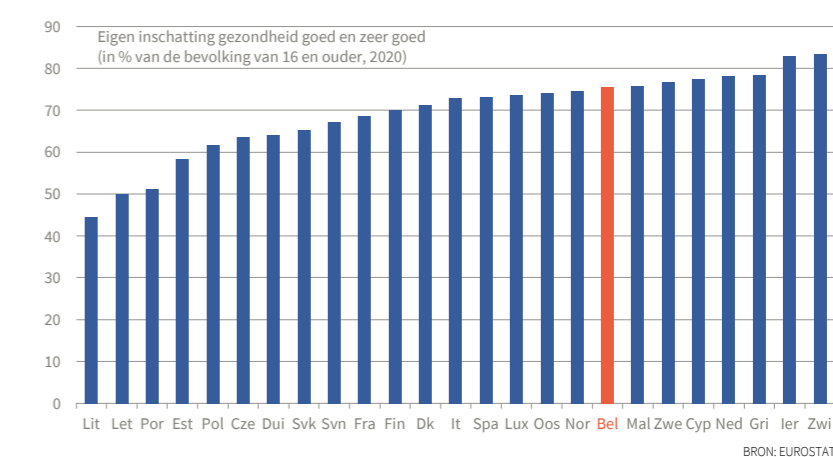
Figuur 13: **Onhoudbaar begrotingstekort**

Verwacht begrotingssaldo in 2026

Figuur 14: **Relatief gezonde Belgen**

In goede gezondheid

De jongste jaren wordt in sommige hoeken gesteld dat begrotingstekorten er niet meer toe doen doordat centrale banken quasi onbeperkt geld kunnen bijdrukken om groei te realiseren (de zogenaamde Moderne Monetaire Theorie, of MMT). Het klopt dat 'geld drukken' in de jongste crisisperiodes een ultiem instrument was van centrale banken om de crisis tegen te gaan, met een zekere mate van succes. Maar dat blijft een tijdelijke noodmaatregel (ook al blijkt dat 'tijdelijke' ondertussen vrij rekbaar), die enkel kan ingezet worden in speciale omstandigheden. Als een economie onder haar normale toerental draait dan kan de centrale bank geld injecteren om dat toerental op te krikken. De voordelen van zo'n maatregel wegen in zo'n situatie zwaarder door dan de potentiële nadelen. In normale omstandigheden

is dat niet het geval. Dan dreigt extra geld in de economie vooral de inflatie aan te zwengelen en/of zeepbellen te creëren. Vandaag lijkt de wereld-economie trouwens dicht bij dat punt te staan dan op zowat elk moment in de voorbije veertien jaar, waardoor centrale banken eindelijk de bocht naar een 'normaler' monetair beleid lijken te nemen. In elk geval is groei creëren met bijgedrukt geld geen houdbaar model op langere termijn.

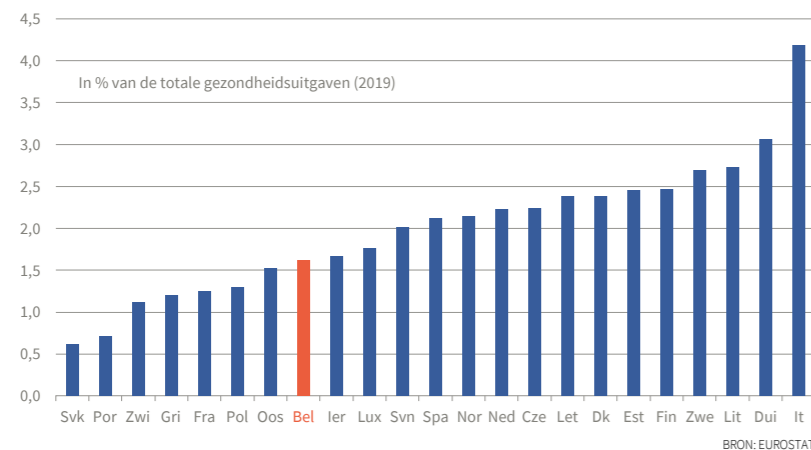
Gezonde groei

Gezonde groei is uiteindelijk ook letterlijk te nemen. Dat gaat van gezondheid op het werk over een performant gezondheidssysteem tot een gezonde bevolking. Ook op dat vlak blijft er ruimte voor verbetering (figuur 14). Onze gezondheidszorg heeft »

Figuur 15: **Te weinig aandacht voor preventie**

Uitgaven voor preventie

“Ons hele gezondheidsmodel blijft vandaag te veel gericht op het bestrijden van ziekte, en te weinig op een zo gezond mogelijke bevolking.”

fantastisch werk geleverd doorheen de coronacrisis, en blijkt gegeven van een ongeziene flexibiliteit, innovatievermogen en inzet. Toch zijn er mogelijkheden om ons hele gezondheidskader na deze crisis te versterken.

Dat start bij gezondheid op het werk. De snelle toename van het aantal langdurig arbeidsongeschikten is een signaal dat niet genegeerd kan worden. Ook op meer detailindicatoren zoals arbeidsongevallen scoort Vlaanderen niet top. Dat impliceert de nood aan een verdere responsabilisering van de werkgever om nog meer in te zetten op gezondheid op het werk (in april 2022 verschijnt in dat kader de Voka Paper ‘Van preventie tot re-integratie – Innovatieve en duurzame aanpak voor langdurig zieken’). Ook meer flexibiliteit voor de werknemer met aangepaste arbeidstijden en -vormen kan daarbij een rol spelen.

Daarnaast was onze gezondheidszorg al voor corona aan hervorming

toe. En ondanks de straffe resultaten doorheen de crisis blijft dat ook vandaag het geval. Meer inzetten op eerstelijnszorg, betere afstemming van de verschillende lijnen, verdere uitrol van de digitale mogelijkheden, en een financieringsmodel dat minder gericht is op prestaties en meer op gezondheidsresultaten. Voor heel wat medische voorzieningen, zoals verschillende soorten scanners, ziekenhuisbedden en apothekers, horen we

tot de top van Europa. Zo hebben we het hoogste aantal PET-scanners per inwoner, bijna dubbel zoveel als gemiddeld in de welvarendste Europese landen. In combinatie met een financiering die nog altijd vooral gericht is op medische prestaties zorgt dat voor overconsumptie. Dat wordt trouwens ook weerspiegeld in de in internationaal perspectief hoge vergoedingen voor specialisten.

Ons hele gezondheidsmodel blijft vandaag te veel gericht op het bestrijden van ziekte, en te weinig op een zo gezond mogelijke bevolking. Zo gaat in België amper 1,6% van de gezondheidsuitgaven naar preventie, bij de lagere onder de industrielanden (figuur 15). Een bijsturing van ons gezondheidsmodel met onder meer aanpassingen in de organisatie van de gezondheidszorg, een gerichter financieringsmodel, een veel grotere focus op preventie, meer begeleiding en opvolging van zieken en een verdere responsabilisering van werkgevers moet het mogelijk maken om meer in te zetten op een zo gezond mogelijke bevolking. «

In heel wat internationale vergelijkingen is Vlaanderen een middenmotor. We scoren goed op parameters als ontwikkeling, milieu en sociale vooruitgang, maar blijven achter op het vlak van economische vrijheid en onze concurrentiepositie. Er is dus nog heel wat ruimte voor verbetering en de coronacrisis is de uitgelezen kans om de zaken eens ‘anders’ aan te pakken. Er wordt veel over gezegd, maar vooralsnog blijven structurele hervormingen uit. Daardoor missen we een enorm potentieel.

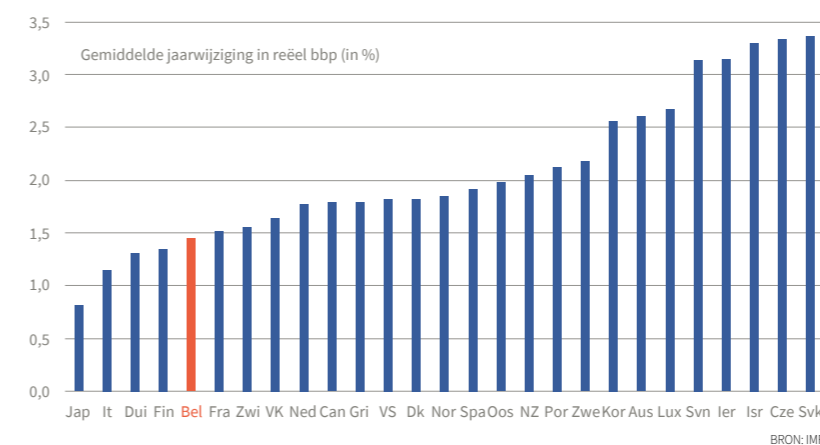
4. Ruimte voor verbetering

Voor economische groei in termen van stijging van het bruto binnenlands product staat België er vandaag niet schitterend voor. Volgens de recentste ramingen van de Europese Commissie ligt de Belgische economie op koers voor de laagste bbp-groei van Europa in 2022. Eens een minder jaar hoeft op zich geen probleem te zijn natuurlijk, maar ook de verwachtingen op iets langere termijn zijn niet meteen rooskleurig. Zo maakt het IMF vooruitzichten voor de komende vijf jaar. Dat zijn niet zozeer exacte voorspellingen, maar eerder een indicatie van hoe de ‘normale’ groei evolueert. Voor de periode 2023-2026, zeg maar het ‘nieuwe’ post-corona (toch in economische

Kom alles te weten over Plan Samen Groeien op www.voka.be/plansamengroeien

Figuur 16: **Magere groeivoorzichten op middellange termijn**

Verwachte groei in 2023-2026

termen) normaal, verwacht het IMF een gemiddelde groei van 1,4% per jaar voor de Belgische economie. Onder de industrielanden zouden maar vier landen nog lager scoren (figuur 16). Landen als Oostenrijk en Zweden zouden kunnen rekenen op respectievelijk 2% en 2,2% groei per jaar. De recentste OESO-verwachtingen zijn nog pessimistischer. Die gaan uit van een potentiële groei van de Belgische economie van amper 1,1% in 2023. Daarbij moet wel de kanttekening geplaatst worden dat het vandaag moeilijk is om de echte impact van de coronacrisis op ons groeipotentieel op langere termijn in te schatten. Laat deze crisis structurele schade achter in ons economisch weefsel, bijvoorbeeld doordat te veel zombiebedrijven de crisis overleefd hebben dankzij de steunmaatregelen, of zorgt de inhaalbeweging op het vlak van digitalisering bij bedrijven en de grotere aandacht voor productieve overheidsinvesteringen voor een duurzame versterking van onze economie? De eventuele structurele impact van de coronacrisis zal pas later duidelijk worden. Dat gezegd zijnde, de inschatting van de onderliggende sterkte van de Belgische economie was voor de crisis al niet meteen geruststellend, met onder meer een slecht werkende arbeidsmarkt, wankele overheidsfinanciën, een onsamenhangende fiscaliteit, afglijdend onderwijs, gebrekkige concurrentie, ... en ook de eerste analyses van hoe we er na deze crisis voor staan zijn niet bijster optimistisch.

Bredere analyses van economische ontwikkeling, gebaseerd op meer indicatoren dan enkel het bbp, tonen een beeld van de Belgische economie als middenmotor onder de industrielanden. Een combinatie van meerdere bredere indices met uiteenlopende focus, met name de concurrentierangschikkingen van het WEF en IMD, de Human Development Index van de Verenigde Naties, de Global Innovation index van WIPO, het World Happiness report, de Environmental Performance index van Yale, de Economic Freedom index van de Heritage Foundation en de Social Progress index van het Social Progress Imperative, toont België op een 17e

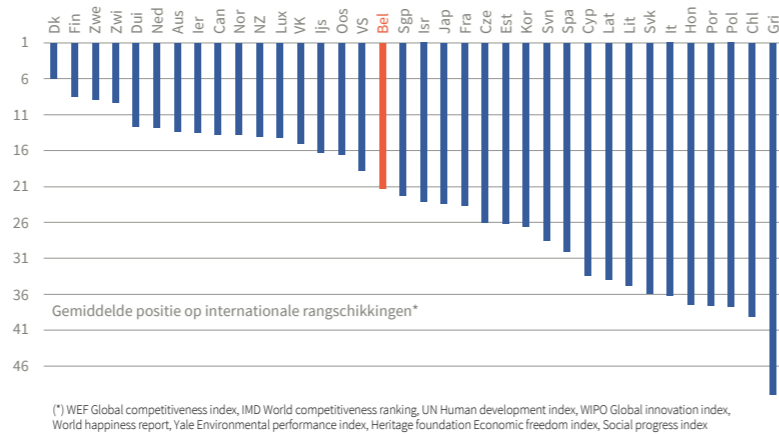
“De relanceplannen focussen vooral op de inzet van de Europese steunmiddelen, maar dat blijft op zich een vrij beperkte en vooral tijdelijke impuls.”

plaats onder de industrielanden. De gecombineerde lijst wordt aangevoerd door Denemarken, Finland en Zweden (figuur 17). België scoort relatief goed voor Human Development en Environmental Performance, en relatief zwak voor Economic Freedom en de concurrentierangschikkingen. De dynamiek in de voorbije tien jaar toont een gemengd beeld, met een positieve trend op het vlak van ontwikkeling, milieu en sociale vooruitgang en een verslechtering op de andere indices (figuur 18). Er is duidelijk heel wat ruimte voor verbetering.

In wel meerdere hoeken wordt de coronacrisis aangehaald als een opportuniteit om eindelijk wat zaken anders/beter te gaan doen onder het motto ‘never waste a good crisis’. Zo greep Europa deze kans aan om een herstelplan op poten te zetten dat vooral gericht is op duurzaamheid en digitalisering. In Nederland en Duitsland lieten ‘nieuwe’ regeringen (in het geval van Nederland niet echt nieuw) nieuwe geluiden horen met opnieuw

Figuur 17: **België is een middenmotor onder de industrielanden**

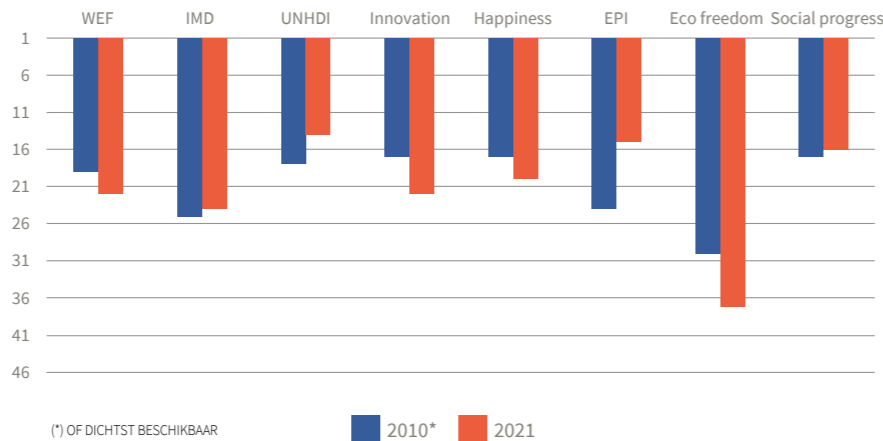
Internationale rangschikkingen*

(* WEF Global competitiveness index, IMD World competitiveness ranking, UN Human development index, WIPO Global innovation index, World happiness report, Yale Environmental performance index, Heritage foundation Economic freedom index, Social progress index)

Figuur 18: **België maakte vooruitgang op vlak van ontwikkeling, milieu en sociale vooruitgang**

Internationale rangschikkingen

(*) OF DICHTST BESCHIKBAAR

veel aandacht voor duurzaamheid en overheidsinvesteringen. Ook in België weerklinken uit allerlei hoeken signalen dat het anders/beter moet, maar de concrete stappen vallen vooralsnog vrij mager uit. De relanceplannen focussen vooral op de inzet van de Europese steunmiddelen, maar dat blijft op zich een vrij beperkte en vooral tijdelijke impuls. Wat de noodzakelijke flankerende structurele hervormingen betreft, lijkt er voorlopig niet al te veel te bewegen. Daarmee laten we enorme opportuniteiten liggen voor onze economie. Dat blijkt bijvoorbeeld uit internationale analyses rond

arbeidsmarkthervormingen. Recente simulaties van de OESO geven aan dat we via een pakket van hervormingen gefocust op de lasten op arbeid en de effectieve pensioenleeftijd, de economische activiteit op termijn met 16% zouden kunnen verhogen. Dat komt overeen met 80 miljard in euro's van vandaag. Dat zou ook heel wat extra middelen betekenen die kunnen ingezet worden voor sociale vooruitgang, voor extra investeringen of klimaatbeleid. We kunnen het ons eigenlijk niet veroorloven om dat soort potentieel te laten liggen. <<

Dit is de eerste Voka Paper die kadert in het Plan Samen Groeien van Voka. Voka ziet de coronacrisis als een uitgelezen kans om de Vlaamse economie en samenleving duurzaam te versterken. Daarvoor werkten we de basis van een plan uit, ‘Plan Samen Groeien’, dat volop inzet op gedeelde en gezonde groei. De ambitie is om Vlaanderen tegen 2030 aan de wereldtop te krijgen.

Om Vlaanderen aan de wereldtop te krijgen is economische groei nodig die op een gezonde manier (in de breedst mogelijke betekenis van het woord) gerealiseerd wordt en waarvan de vruchten gedeeld worden over onze hele samenleving. Het is de bedoeling om die basis de komende jaren verder

uit te werken met bijkomende analyses, maar vooral ook door in gesprek te gaan met allerlei stakeholders binnen onze samenleving. De ambitie om Vlaanderen aan de wereldtop te krijgen, kunnen we enkel samen realiseren, met bedrijven, burgers en overheden.

Groeimonitor

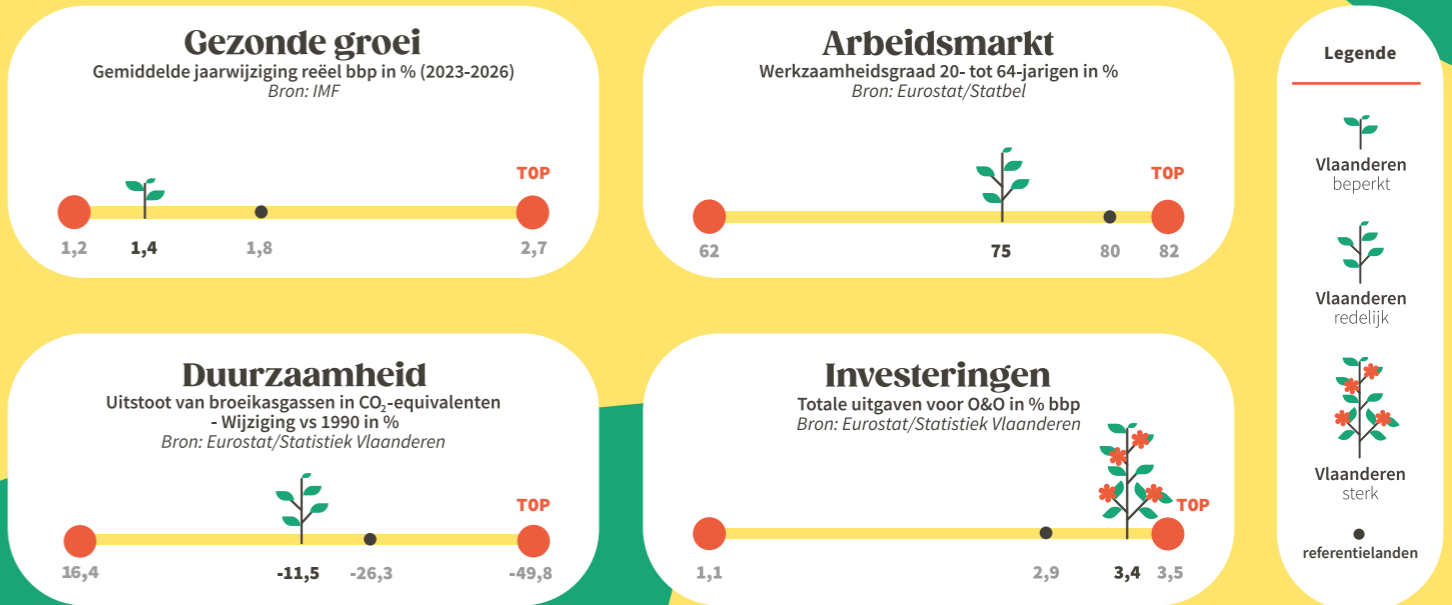
Om op te volgen hoe Vlaanderen ervoor staat, en waar de meeste ruimte voor verbetering ligt, stelden we een groeimonitor op. Daarbij gaan we voor een hele reeks indicatoren kijken hoe Vlaanderen presteert. Dat gaan we dan telkens vergelijken met de rest van West-Europa en vooral met een set referentielanden, met name de landen die in allerlei brede indices doorgaans goed scoren. Concreet gaat het om Denemarken, Finland, Nederland, Noorwegen, Zweden en Zwitserland. Die monitor gaan we regelmatig updaten om de eventuele vooruitgang op te volgen, en evengoed om te zien waar er meer inspanningen nodig zijn.

“Als Vlaanderen echt naar de wereldtop wil, dan moet de lat hoog gelegd worden.”

We vertrekken daarbij van de vijf concrete targets van ons Plan Samen Groeien: een reële groei van het bbp met 2%, een werkzaamheidsgraad van 85%, een verlaging van de broeikasgasemissies met 55%, overheidsinvesteringen van 5% van het bbp en totale uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling van 5% van het bbp. Dat zijn stuk voor stuk zeer ambitieuze doelstellingen. Maar als Vlaanderen echt naar de wereldtop wil, dan moet de lat hoog gelegd worden. Die hoofdindicatoren worden dan telkens aangevuld met concrete deelindicatoren gaande van productiviteitsgroei over armoedecijfers tot gezondheid op het werk en circulair materiaalgebruik.

De weg naar Vlaanderen topregio in 2030

Naar meer gezonde en gedeelde groei

**Waarom economische groei de sleutel
blijft naar meer welvaart en welzijn**

Bart Van Craeynest